

УДК 351.743

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-6433.2021-1.9>

Пчелін В.Б.,
доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри поліцейської діяльності та публічного адміністрування
факультету № 3
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9540-9084

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ПРИТЯГНЕННЯ ОСОБИ ДО ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ У СТАНІ АЛКОГОЛЬНОГО, НАРКОТИЧНОГО ЧИ ІНШОГО СП'ЯНІННЯ АБО ПІД ВПЛИВОМ ЛІКАРСЬКИХ ПРЕПАРАТІВ, ЩО ЗНИЖУЮТЬ ЇХ УВАГУ ТА ШВИДКІСТЬ РЕАКЦІЇ

FEATURES NORMATIVE LEGAL REGULATION OF MAKING THE LEGAL RESPONSIBILITY FOR DRIVING DRUNK, DRUGS OR OTHER INTOXICATION OR UNDER THE INFLUENCE OF DRUGS, WHICH REDUCES THEIR ATTENTION AND REACTION SPEED

У статті автор досліджує особливості нормативно-правової регламентації притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Здійснюється аналіз законодавства, у відповідності до якого було запроваджено інститут кримінальних проступків. Наголошується, що протягом значного часу такий інститут кримінального права не функціонував. І лише в 2018 році було прийнято відповідний нормативно-правовий акт, яким було внесено зміни до численної кількості нормативно-правових актів у частині врегулювання нормативно-правової регламентації інституту кримінального проступку. Одним із ключових аспектів указаних законодавчих змін було запровадження кримінальної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, з одночасним скасуванням адміністративної відповідальності за таке діяння. При цьому встановлено, що протягом 2019–2020 років до законодавства, на основі якого здійснюється нормативно-правова регламентація притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, вносилися зміни, що мало негативний вплив на правозастосовчу діяльність уповноважених суб'єктів. Зокрема, натеper неоднозначні у своїх позиціях судді, які розглядають і вирішують справи про адміністративні правопорушення, відповідальність за вчинення яких передбачена ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Обґрунтовано, що така ситуація потребує свого негайного вирішення шляхом внесення змін до законодавства, на підставі якого здійснюється нормативно-правова регламентація притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Ключові слова: адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність, керування транспортним засобом у стані сп'яніння, нормативно-правова регламентація, законодавство про відповідальність.

In this article, the author explores the features of the legal regulation of bringing a person to justice for driving under the influence of alcohol, drugs or other intoxicants or under the influence of drugs that reduce their attention and speed of reaction. An analysis of the legislation in accordance with which the institute of criminal offenses was introduced is carried out. It is noted that this institution of criminal law has not functioned for a long time. And only in 2018, a relevant legal act was adopted, which amended a number of legal acts in terms of regulating the legal regulations of the institution of criminal offense. One of the key aspects of these legislative changes was the introduction of criminal liability for driving under the influence of alcohol, drugs or other intoxicants or drugs that reduce their attention and speed of reaction while eliminating administrative liability for this act. It is established that during 2019–2020 to the legislation on the basis of which the legal regulation of bringing a person to justice for driving under the influence of alcohol, drugs or other intoxication or under the influence of drugs that reduce their attention and the speed of reaction, changes were made, which had a negative impact on the law enforcement activities of authorized entities. In particular, today judges are ambiguous in their positions, who consider and decide cases of administrative offenses, the responsibility

for which is provided by Art. 130 of the Code of Ukraine on Administrative Offenses. It is substantiated that such a situation needs to be resolved immediately by amending the legislation on the basis of which the legal regulation of bringing a person to justice for driving under the influence of alcohol, drugs or other intoxicants or under the influence of drugs that reduce their attention and reaction speed.

Key words: *administrative liability, criminal liability, drunk driving, legal regulations, liability legislation.*

Постановка проблеми. Ignorantia juris nocet [1, с. 337]. Саме таке правило, яке свого часу було сформоване в римському праві, знайшло своє законодавче відображення в ст. 68 Конституції України, відповідно до положень якої незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності [2]. Разом із тим низка законодавчих положень, відповідно до яких здійснюється нормативно-правова регламентація відповідної сфери суспільних відносин, у тому числі визначається міра юридичної відповідальності за порушення санкціонованих у їх межах правил поведінки, настільки складна, що в ній не можуть розібратися не те що пересічні громадяни, а й професійні юристи, адвокати, судді. Зокрема, такий стан справ знаходить свій яскравий прояв у межах нормативно-правової регламентації суспільних відносин, пов'язаних з притягненням особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Стан дослідження проблеми. Особливості нормативно-правової регламентації притягнення особи до адміністративної відповідальності були предметом наукових досліджень у працях таких учених, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.І. Безпалова, С.І. Гусаров, М.В. Джафарова, О.В. Джафарова, М.В. Завальний, В.О. Іванцов, В.Ю. Кікінчук, Н.В. Коломоець, А.Т. Комзюк, О.М. Музичук, О.В. Пабат, О.О. Панова, С.А. Резанов, О.Ю. Салманова, О.Ю. Синявська, В.С. Селюков, В.В. Сокурєнко, С.О. Шатрава, Д.В. Швець, В.П. Яценко та інші. Указані вчені, без сумніву, зробили значний внесок як у розвиток науки адміністративного права, зокрема такого правового інституту, як адміністративна відповідальність, так і в удосконалення законодавства, яким регламентується названа сфера суспільних відносин. Разом із тим доводиться констатувати, що інститут притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, досліджено фрагментарно, в межах більш широкої правової проблематики. Окрім цього, необхідність проведення представленого дослідження зумовлена значними законодавчими новелами у вказаній сфері суспільних відносин.

Мета і завдання дослідження. Метою статті є дослідження особливостей нормативно-правової регламентації притягнення особи до юри-

дичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Досягнення цієї мети має відбутися через виконання таких завдань: здійснення аналізу законодавчих положень, які визначають особливості притягнення особи до юридичної відповідальності за вказане діяння; встановлення недоліків нормативно-правової регламентації вказаної сфери суспільних відносин; аналіз судової практики та окремих позицій учених-правознавців, практикуючих юристів щодо притягнення особи до відповідного різновиду юридичної відповідальності за вказане діяння.

Наукова новизна. Наукова новизна дослідження полягає в тому, що на підставі комплексного аналізу положень національного законодавства, законопроектної роботи, судової практики та позицій учених-правознавців, практикуючих юристів виявлено недоліки нормативно-правової регламентації притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Виклад основного матеріалу. 13 квітня 2012 року в правовому полі відбулася значна подія – на зміну діючому до того часу Кримінально-процесуальному кодексу України від 28 грудня 1960 року [3] було прийнято кардинально новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який набрав чинності 20 листопада 2012 року [4], положення якого внесли багато новел до основних інститутів кримінального та кримінального процесуального права. Однією з таких новел було введення інституту кримінального проступку. Як було зазначено в Розділі Х «Прикінцеві положення» Кримінального процесуального кодексу України, положення, що стосуються кримінального провадження щодо кримінальних проступків, вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки [4]. Але багато років такий закон не приймався, а вчені-правознавці у своїх працях неоднозначно висловлювалися з приводу запровадження інституту кримінального проступку.

І лише відносно недавно в напрямі становлення інституту кримінальних проступків почались певні зрушення, що мало свій відбиток на інституті адміністративної відповідальності, зокрема вплинуло на порядок притягнення особи до юридичної відповідальності за керу-

вання транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Так, Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року (далі – закон № 2617-VIII) [5], внаслідок чого до законодавства, що регламентує досліджувані суспільні відносини, було внесено значні зміни. Так, ст. 130 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (далі – КпАП України) отримала нову редакцію й стала встановлювати адміністративну відповідальність за керування суднами особами, які перебувають у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції [6]. Своєю чергою Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (далі – КК України) було доповнено новою нормою – ст. 286-1, яка встановлювала кримінальну відповідальність за керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції [7]. Слід відзначити, що станом на тепер на офіційному вебпорталі парламенту України й досі вказані вище нормативно-правові акти знаходяться в наведеній редакції.

Разом із тим закон № 2617-VIII [5] протягом свого існування вже зазнав деяких змін. Так, по-перше, йдеться про те, що вищенаведений нормативно-правовий акт було змінено внаслідок прийняття Закону України «Про внесення змін до розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 3 грудня 2019 року [8], в результаті чого набрання чинності законом № 2617-VIII [5] було відтерміноване з 1 січня 2020 року на 1 липня 2020 року. Такі кроки було прийнято в зв'язку із тим, що в листопаді 2019 року виявилось, що практично всі органи кримінальної юстиції, в компетенцію яких згідно з чинним кримінальним процесуальним законодавством входить здійснення досудового розслідування щодо діянь, які належать до категорії кримінальних проступків, не готові до здійснення цієї діяльності. Зокрема, не створені відповідні підрозділи дізнання, не підготовлені виконавці, не підготовлені нормативно-правові акти, не сформовані штатні структури тощо [8]. По-друге, було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового

розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17 червня 2020 року (далі – закон № 720-IX) [9], яким фактично було скасовано запропоновані законом № 2617-VIII зміни щодо посилення відповідальності (з адміністративної на кримінальну) за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Фактично ст. 286 КК України [7] була скасована, а ст. 130 КпАП України [6] отримала попередню редакцію. Тут і виникли основні проблеми, що знайшли свій прояв під час прийняття відповідних судових рішень.

Так, наприклад у постанові в справі № 202/4632/20 (провадження № 3/202/2389/2020) Індустріальний районний суд м. Дніпропетровська зауважив, що зміни до Кодексу про адміністративну відповідальність у ст. 130 та в кримінальний кодекс у ст. 286-1 не внесені і за офіційним виданням (сайт Верховної Ради України) відповідальність за відмову особи, яка керує транспортним засобом, від проходження відповідно до встановленого порядку медичного освідування на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння передбачена ст. 286-1 КК України [10]. Із чого витікає, що суд у наведеному випадку не враховує зміни, які були внесені законом № 720-IX [9]. І така позиція є цілком виправданою не тільки з огляду на те, що на офіційному вебпорталі парламенту України розміщені наведені редакції зазначених нормативно-правових актів. Тут слід відзначити, що внесені законом № 720-IX зміни було здійснено з порушенням законодавчої техніки й загалом всупереч чинному законодавству. У такому разі йдеться про те, що відповідно до ч. 6 ст. 3 КК України зміни до законодавства України про кримінальну відповідальність можуть вноситися виключно законами про внесення змін до КК України та/або до кримінального процесуального законодавства України, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення [7]. Так само у ст. 2 КпАП України зазначено, що зміни до законодавства України про адміністративні правопорушення можуть вноситися виключно законами про внесення змін до цього Кодексу та інших законів України, що встановлюють адміністративну відповідальність, та/або до законодавства України про кримінальну відповідальність, та/або до кримінального процесуального законодавства України [6].

Спираючись на наведені позиції, можна стверджувати, що на тепер нормативно-правова регламентація притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, потребує свого вдосконалення. На нашу думку, на сучасному етапі роз-

виту такої сфери суспільних відносин, зокрема неготовність уповноважених суб'єктів реагувати на такий вид правопорушення як на кримінальний проступок, за вказане діяння повинна бути передбачена адміністративна відповідальність. Однак і в такому разі нормативно-правова регламентація цієї сфери суспільних відносин повинна зазнати змін. Адже, як цілком слушно зауважують, адміністративна відповідальність відіграє важливу роль у забезпеченні правопорядку в суспільному житті серед інших видів відповідальності. Велике значення адміністративної відповідальності пояснюється насамперед тим, що адміністративні правопорушення є одними з найпоширеніших з усіх видів правопорушень [11, с. 124]. Тому слід підтримати позицію тих фахівців, які вказують, що натепер укавана проблемна ситуація повинна бути вирішена шляхом: 1) скасування кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами у стані сп'яніння, виключивши ст. 286-1 з КК України; зміни редакції ст. 130 КпАП України, повернувшись до попередньої редакції, що передбачала адміністративну відповідальність за керування у стані сп'яніння саме транспортними засобами [12]. При цьому від себе зазначимо, що такі кроки, на нашу думку, повинні бути зроблені як першочергові

задля вирішення саме наявної нині проблеми нормативно-правової регламентації досліджуваної сфери суспільних відносин. Надалі вважаємо повинна відбутися градація вказаного діяння, де окремі норми будуть встановлювати за нього адміністративну відповідальність, а в разі перевищення певних показників відповідальність буде вже кримінальна. Відзначимо, що такі позиції будуть розглянуті й обґрунтовані нами в межах подальших досліджень.

Висновки. Отже, натепер є низка проблем у здійсненні нормативно-правової регламентації притягнення особи до юридичної відповідальності за керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції. Наявність таких проблем насамперед пов'язана із вкрай низькою якістю законодавчої роботи. Це знаходить свій прояв у неоднозначності судової практики, наявності численних скарг на дії осіб, уповноважених здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 130 КпАП України. Вирішенням такої ситуації має стати негайне реагування законодавця на неї, зокрема внесення вищевказаних змін як до положень КК України, так і КпАП України.

Список використаних джерел:

1. Бабичев Н.Т., Боровский Я.М. Словарь латинских крылатых слов: 2500 единиц. / Под ред. Я.М. Боровского. 2-е изд., стереотип. Москва : Рус. яз., 1986. 960 с.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96 ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 28.12.1960. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 15.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень : Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. Ст. 71.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. № 51. Ст. 1122.
7. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
8. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень»: документ від 03.04.2020. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68550&pf35401=525544> (дата звернення: 07.02.2021).
9. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» : Закон України від 03.07.2020 № 720-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 47. Ст. 408.
10. Справа про адміністративне правопорушення № 202/4632/20. *Матеріали Індустріального районного суду м. Дніпропетровська / Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90727815> (дата звернення: 07.02.2021).
11. Дембіцька С.Л. Розуміння адміністративної відповідальності щодо застосування адміністративного примусу органами державної влади. *Адміністративне право і процес*. 2015. № 1 (11). С. 120–128.
12. Паламарчук О., Балацький І. Яка відповідальність чекає на п'яного за кермом – адміністративна чи кримінальна? *Юридична газета*. 2020. № 21 (727). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/yakavidpovidalnist-chekae-na-p'yanogo-za-kermom--administrativna-chi-kriminalna.html> (дата звернення: 07.02.2021).